

Проблема формування наукової компетентності майбутніх економістів бакалаврів вітчизняних учених

Модернізація сучасної вищої освіти передбачає принципово нові підходи до підготовки майбутніх фахівців різних галузей. Особливого звучання набуває необхідність формування у студентів всіх сучасних компетенцій, зокрема таких як інформативність, психологічність, самостійність, науковість у навчальній та дослідницькій діяльності. Питання компетенцій досить дискусійне, особливого звучання і наукового пошуку вимагає чітке визначення самого поняття. На сьогодні науковці розглядають різні аспекти формування компетентності різними засобами, в різних типах навчальних закладів, навіть мова йде про компетентності різного соціокультурного та професійного спрямування; так досліджуються за останніми дисертаційними роботами формування; соціальної компетентності (Кузьміч Т. О, 2014 р.), міжкультурної компетентності (Спіговська О. В., 2014 р.), графічної компетентності (Воронцова І. В., 2014 р.), професійної компетентності (Омельчук О. В., 2014 р.), комунікативної компетентності (Толкачова А. С., 2014 р.), фахової компетентності (Чернявський О.А., 2014 р.), формування компетентності саморозвитку (Мушинська Н. С., 2014 р.), формування науково-пізнавальної компетентності (Кожухар Ж. В., 2014 р.), формування інформаційно-комунікаційної компетентності (Пахомова С. В., 2014 р.), формування економіко-правової компетентності (Масленникова Т. А., 2014 р.).

Таке розмаїття досліджень щодо формування компетентності учнів, студентів вищих навчальних закладів різного рівня акредитації є свідченням активного пошуку наукового обґрунтування такого поняття, як компетентність. Щодо нашого дослідження, то цей термін вживаємо в контексті підготовки майбутніх фахівців-економістів.

У науковій літературі досить широке тлумачення цього поняття, тим більше в науковому дослідженні ми будемо виходити із таких термінів, як компетентний і який має достатні знання.

Компетентність у навчанні – набуває молода людина не лише під час вивчення предмета, групи предметів, а й за допомогою засобів неформальної освіти, внаслідок впливу середовища тощо [Енциклопедія освіти/ Акад. пед. наук України ; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.].

Аналіз тлумачення цього поняття в науково-довідковій літературі свідчить про його досить широкий спектр чинників, які формують компетентного майбутнього фахівця. При цьому вчені зазначають, що особливості підготовки таких фахівців залежить від типу навчального закладу, змісту, форм, методів організації навчально-виховного процесу, фахової спрямованості. У своєму дослідженні ми розглядаємо фахову компетентність майбутніх економістів процесі наукової діяльності, яка б відповідала завданням, обґрунтованим у законах України «Про освіту», «Про вищу освіту»; Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки, Концепції розвитку економічної освіти в Україні. Ці нормативні документи чітко визначають вимоги до підготовки майбутніх економістів освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавр, а саме: формування творчої особистості на засадах співтворчості, співпраці викладачів і студентів. Саме цьому і сприяє творення в навчальних закладах такого рівня і професійного спрямування відповідного науково-дослідницького та інформаційного середовища, сприяння виявленню та розвитку творчої продуктивності, інтелектуальної ініціативи, гнучкості знань у сучасних соціально-економічних умовах розвитку нашої країни тощо.

Аналіз наукових праць з питань професійної підготовки майбутніх економістів дав нам змогу виокремити окремі напрями наукового пошуку: теоретико-методологічний базис професійної підготовки (В. Кремень,

В. Курило, В. Радул, О Савченко, Л. Хоружа та інші); обґрунтування інноваційних засобів професійної підготовки майбутніх економістів (Р. Гуревич, І. Прокопенко, О. Шпак); формування дослідницьких умінь у процесі фахової підготовки майбутніх спеціалістів (М. Євтух, О. Пехота, О. Шапран).

Аналіз праць цих учених свідчить, що сучасний економіст освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр має бути ерудованим, визначатися широкою загальною культурою, сформованим науковим світоглядом, високими морально-духовними якостями, постійно підвищувати свій рівень професіоналізму з урахуванням потреб економічного процвітання України, саме тому однією з складових якісної підготовки майбутніх економістів є формування в них наукової компетентності.

У своєму дослідженні ми виходимо з того, що ефективне формування наукової компетентності відбувається у вищих навчальних закладах економічного спрямування за низки реалізації наступних організаційно-педагогічних умов реалізації навчально-виховного процесу: насичення змістового ресурсу студентів сучасними науковими ідеями у галузі теорії та практики економічних знань:

- широке введення до навчальних курсів матеріалів з нормативно-правового забезпечення функціонування національної економіки та підприємницької діяльності, зокрема вивчення з позиції наукового обґрунтування нормативних актів;

- формування моральних та професійних цінностей у майбутніх економістів в процесі активної студентської наукової роботи;

- використання різних форм науково-дослідницької роботи як в навчальній (аудиторній та позааудиторній роботі), так і у виховній.

Слід зазначити, що існують різні підходи до визначення самого поняття наукова компетентність, зокрема його педагогічна сутність. Існують різні визначення, складові, форми, методи, прийоми, засоби, які формують наукову компетентність майбутніх фахівців. Одним із варіантів може бути

визнання того, що педагогічну сутність наукової компетентності майбутнього бакалавра економіки розглядають як складне утворення, котре відбиває прагнення студента до постійного самовдосконалення на основі сучасних досягнень економіки.

Вивчення наукових праць (І. Прокопенко, В. Стрельнякова) та освітньо-кваліфікаційних характеристик дає підстави стверджувати, що бакалавр-економіст має уміти компетентно аналізувати (розуміти, оцінювати) процеси в національній, регіональній економіці, знати виробничу й ринкову ситуацію, розробляти науково обґрунтовані до завдань економічного зростання регіональні програми та програми розвитку виробництва, виходячи із перспективності їх функціонування на вітчизняному та міжнародному ринку; визначати (виявляти) проблемні питання в економічній сфері та розробляти нові проекти на основі досліджень світової науки та практики, велику увагу приділяти питанням наукового тлумачення економічних категорій, понять, актів, законів, а також усвідомлювати всю складність у професійному спілкуванні на різних рівнях співпраці (міжнародній і вітчизняній, управлінні персоналом, дотриманні норм корпоративної етики).

Отже, наукова компетентність майбутнього фахівця як на рівні свого змісту, структурних складових, так і форм і методів її формування має відображати вимоги до ціннісних орієнтацій, мотивації, знань, науково-творчих і практичних умінь особистості. Вивчення наукових праць (Н. Кічук, Н. Мушинської, Н. Москалюк) свідчить, що суть поняття «наукова компетентність майбутнього фахівця» необхідно досліджувати виходячи із того, що це є індивідуальне утворення, яке базується на розумінні студентами важливості і необхідності займатися різними формами науково-дослідницької діяльності задля успішної професійної діяльності (у нашому дослідженні – економічного спрямування).

Вивчення праць з цього питання також дає право стверджувати, що наукова компетентність майбутнього фахівця, в тому числі і бакалавра економіста включає і такі поняття, як: поглиблення знань на основі широкого

кола наукового знання, в тому числі знання засобів творчого розвитку своїх можливостей та вміння здійснювати науковий самоаналіз, планувати й впроваджувати засоби розвитку себе в науковій, індивідуальній, соціальній і професійній сферах.

Отже, теоретичний аналіз праць відомих вчених у цьому важливому науковому, малодослідженому питанні дає нам змогу визначити структуру наукової компетентності майбутнього бакалавра економіки, зокрема це такі компоненти, як: мотиваційний, когнітивний, функціональний.

При цьому, ми наголошуємо, що зміст структурних компонентів наукової компетентності майбутнього бакалавра економіки є досить складним, змінним в часі, набуває особливого звучання в конкретних соціально-економічних умовах розвитку кожної країни. Структурні компоненти, їх наповнення і реалізація залежить від самих студентів, викладачів і відповідних нормативів. Що ми маємо на увазі? Перш за все, змістове наповнення структурних компонентів наукової компетентності. Так, мотиваційний компонент включає: мотивацію до професійного зростання, інтерес до ефективності (підвищення) продуктивності вітчизняної економічної галузі як у державному, так і у приватному секторі, ціннісні орієнтації особистості (морально-етичні, комунікаційні), професійні (на основі нового наукового знання в економічній науці).

Когнітивний компонент включає знання про вимоги освітньо-кваліфікаційного рівня (характеристик) бакалавра економіки, суть та шляхи підвищення ефективності вітчизняної економічної галузі, суть поняття наукова діяльність студента, наукова робота, науково-дослідна робота, науковий пошук майбутнього фахівця, самоосвіта, самонавчання, діагностика своїх знань, умінь, досвіду у відповідності до сучасних наукових, інноваційних технологій. Свої особливості у формуванні наукової компетентності має змістове наповнення і функціонального компоненту.

Аналіз теоретичних джерел дав нам змогу визначити, що провідне місце у цьому важливому структурному компоненті посідають вміння: аналітико-

діагностичні, проектно-конструктивні, реалізаційні, рефлексивно-регулятивні. При цьому зазначаємо, що всі вони акумулюють форми науково-дослідної роботи як в процесі аудиторної, так і поза аудиторної роботи, носять в більшості індивідуальний характер і сприяють формуванню сучасного наукового знання і спрямовані на подальший пошук вирішення конкретних професійних завдань через звернення сучасної науки і практики.

Безумовно, що формуванню наукової компетентності майбутніх бакалаврів економістів сприяє ціла низка вирішення педагогічних умов формування наукової компетентності. Зробивши аналіз наукових праць з цієї проблеми, зокрема Л. Бобко, Є. Іванченко, В. Кременя, І. Прокопенка, В. Радула та інших ми виокремлюємо наступні: формування моральних та професійних цінностей у майбутніх економістів є однією з педагогічних умов результативного формування наукової компетентності майбутнього бакалавра економіки.

Окрім цього, досвід підготовки економічних кадрів в Україні свідчить, що набуває значущості проблема залучення студентів до активної, творчої науково-дослідницької роботи з метою отримання нових знань та вміння їх здійснювати як у підготовці, так і майбутній професійній діяльності.

Це зумовлює необхідність збагачення діяльнісного ресурсів особистості студента з проблеми наукової та науково-технічної діяльності як вищого навчального закладу, так і відповідної галузі (економічної) а також є доцільним забезпечити систематизацію і подачу студентам тієї теоретичної інформації якою має оволодіти майбутній економіст. Це є знання про специфіку та тенденції сучасної економічної діяльності, шляхи підвищення її ефективності (наприклад, збільшення прибутку підприємства, покращення його зовнішньоекономічної діяльності, оптимізація використаних ресурсів, вибір форм морального й матеріального заохочення працівників, проведення наукових досліджень щодо засобів підвищення ефективності роботи підприємства, якнайкраще використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій тощо та відповідно до цього, можливості

власного науково-професійного розвитку та зростання. Знання про можливості і необхідність займатися науковою роботою у відповідно створеному у вищому навчальному закладі науково-дослідницькому середовищі сприятиме (забезпечуватиме) формуванню наукової компетентності майбутніх бакалаврів економістів.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Перспективи наукових розвідок полягають у висвітленні теоретичних основ формування наукової компетентності фахівців економістів на етапі їхньої магістерської підготовки.